

Skriv korrekt

retskrivning sb., -en, -er, i
sms. retskrivnings-, fx ret-
skrivningssystem.
retslig (el. retlig) adj., -t
retslæge sb. Dansk
retslægeråd sb., -et, rets-
lægeråd, bf. pl. -ene. Sprognævn

BOGSTAVERNES LYDE – ALENE OG SAMMEN	2
OPGAVE 1 ØVELSER I ALFABETISERING	2
OPGAVE 2 ØVELSER I BOGSTAVERS LYDE.....	3
OPGAVE 3 ØVELSER I VOKALERS BETINGEDE UDTALE	4
OPGAVE 4 ØVELSER I LÅNEORDS STAVEMÅDER I FØRSTE LYD.....	4
OPGAVE 5 ØVELSER I STAVELSER DER OFTE FINDES FORREST I ET ORD	5
BØJNING – DET BETYDER FORKORTELSERNE	5
OPGAVE 6 ØVELSER I ENDELSER	6
OPGAVE 7 ØVELSER I ENDELSER.....	7
OPGAVE 8 ØVELSER I DOBBELTFORMER	7
OPGAVE 9 ØVELSER I SAMMENSÆTNINGER	8
BETYDNINGSOPLYSNINGER	9
OPGAVE 10 ØVELSER I BETYDNINGSOPLYSNINGER	9
OPGAVE 11 ØVELSER I BRUGSMARKØRER	10
OPGAVE 12 ØVELSER I OPSLAG AF ÆLDRE ORD	11
FACITLISTE	1
LÆRERVEJLEDNING	1
VEJLEDNINGENS FORMÅL OG OPBYGNING	1
BLOK 1: BOGSTAVERNES LYDE – ALENE OG SAMMEN	2
BLOK 2 A: BØJNING – DET BETYDER FORKORTELSERNE.....	4
BLOK 2 B: BØJNING – DET BETYDER FORKORTELSERNE.....	4
BLOK 3: BETYDNINGSOPLYSNINGER.....	4
REFERENCER:.....	5

Lærervejledning

Vejledningens formål og opbygning

Vejledning til opslag i *Retskrivningsordbogen* er et materiale der er rettet mod udskolingen. Materialet er opbygget med repetition af de nødvendige danskfaglige færdigheder. Øvelserne i hæftet varierer mellem ene- og paropgaver.

Opgavetyper markeres med dette ikon for eneopgaver og dette ikon for paropgaver. Alle opgaver er dog fremstillet så de kan justeres efter behov. Man kan både bruge *Retskrivningsordbogen* (den grønne udgivet af Alinea for Dansk Sprognævn) i den trykte udgave og den elektroniske ordbog til opgaverne, men vær opmærksom på at det skal være den nyeste

udgave af den trykte bog (4. udgave, 2012) der bruges for at få opdateringer af dobbeltformer og flere betydningsoplysninger med.

Opgaverne i dette hæfte hviler på to grundpiller. Den ene er de færdigheder indenfor dansk retskrivning der kræves for at slå op i en ordbog. Den anden er hvordan disse færdigheder tager sig ud i de læringsmål der stilles i Fælles Mål for faget dansk.

Hver opgave understøtter altså de færdigheds- og vidensmål der er at finde under kompetenceområdet [Fremstilling under Færdigheds- og vidensområdet Korrektur](#) for danskfaget. På denne måde får eleverne repeteret det som er nødvendig viden for at opnå de kompetencer de forventes at have efter 9. klasse.

Elevhæftet er delt op i 3 blokke. Blok 2 er delt op i en A-blok og en B-blok fordi progressionen i blok 2 er meget bred. Lærervejledningen har samme opbygning. Hver blok har en tabel hvor videns- og færdighedsmål er medtaget så man som lærer nemt kan finde niveausvarende øvelser til elever der måtte have brug for at læse op på tidligere mål, og en beskrivelse af formålet med blokken. Tabellerne henviser til opgavenumre i elevhæftet.

Teksten under tabellen uddyber formålet og beskriver de områder læreren indledningsvis bør gennemgå for eleverne. Hver blok med øvelser tager cirka 20 minutter inklusive en introduktion til emnet. Derudover er der i teksten links til uddybende læsning til læreren og flere opgaver til eleverne.

Blok 1: Bogstavernes lyde - alene og sammen

Formålet med blok 1 er at gøre eleverne opmærksomme på sprogets lyde og lydcombinationer.

Niveau & Opgaver	Fælles Mål, dansk, fremstilling, korrektur		Dansk retskrivning
1.-2. klasse	Færdighedsmål (fase 2)	Vidensmål (fase 2)	Konkrete færdigheder
Opgave 1, 2 og 3	Eleven kan stave til almindelige ord	Eleven har viden om lydrette og ikke-lydrette ords stavemåder	Eleven har strategier til at kunne stave ikkelydrette ord

Tabel 1 er en oversigt der viser hvilke færdigheder eleverne besidder efter at have udført opgaverne i blok 1.

For at kunne foretage basal korrektur er det nødvendigt at kunne slå effektivt op i en ordbog. Dette er kun muligt hvis man har et grundlæggende kendskab til alfabetet, de enkelte bogstaver og deres lyde.

For at differentiere opgaverne kan nogle elever fx tage tid på hvor hurtige de er til at alfabetisere.

Bogstavernes lyde - Lydrette og ikkelydrette ord. Standardudtale og betinget udtale

Introduktion

Dette afsnit kræver en introduktion fra læreren. Fx skal det understreges at standardudtale både kan være lydret og ikkelydret, hvorimod betinget udtale altid vil være ikkelydret på grund

af påvirkningen fra de omkringstående bogstaver i et ord. Dette forklares fx således:

Nogle gange kan man ikke finde ordet fordi det staves anderledes end det lyder. Fx udtales bogstavet *i* som *e* i *fisk* og *ikke*, men som *i* i *mis*. Sådan er det også med de fleste andre vokaler, og derfor er det vigtigt at kende bogstavernes forskellige lyde.

En grundigere gennemgang af bogstav-lyd-forhold er at finde i Læsning og læseundervisning (2014), håndbogen Korrekt stavning (2014) eller hos Københavns Universitet på bogstavlyd.ku.dk.

Oplæg til fælles gennemgang i klassen

Nedenfor følger et oplæg til fælles gennemgang i klassen inden eleverne går i gang med hæftet. Tabel 2 er, med udgangspunkt i Carsten Elbros definition af standardudtale og betinget udtale, eksempler der kan bruges ved tavlegennemgang. (Elbro 2014)

Bogstaver udtales forskelligt alt efter hvilke bogstaver der står før og efter. Hvis du er i tvivl om hvordan et ord staves og ikke kan finde det i Retskrivningsordbogen, har du måske forvekslet to vokaler med hinanden. Vokaler kan nemlig udtales på mere end en måde.

Man taler om bogstavernes standardudtale som den eller de lyde et bogstav oftest udtales med. Standardudtalen for vokalen *o* er udover den lydrette *o*-lyd i *mole* fx *o*-lyden i *jogge*.

Den øverste række i tabellen nedenfor er ord som viser vokalernes standardudtale. Denne lyd svarer oftest til lyden i bogstavets navn.

Nederste række viser ord hvor vokalens lyd er betinget af den konsonant som står før eller efter vokalen. I eksemplerne nedenfor er vokalen og den konsonant der påvirker vokalens lyd, understreget.

	a	e	i	o	u	y	æ	ø	å
Standardudtale	m <u>a</u> ve t <u>a</u> nd	sk <u>e</u> ma n <u>e</u> t m <u>o</u> se	v <u>i</u> se t <u>i</u> t	kj <u>o</u> le n <u>o</u> k	k <u>u</u> gle sk <u>u</u> d	l <u>y</u> ne n <u>y</u> t	l <u>æ</u> se bl <u>æ</u> k	ø <u>st</u> ø <u>st</u>	m <u>å</u> ge b <u>å</u> nd
Betinget udtale	f <u>a</u> re r <u>a</u> te sk <u>a</u> ffe p <u>a</u> gt m <u>a</u> j t <u>a</u> k h <u>a</u> m k <u>n</u> ap k <u>a</u> r h <u>a</u> v r <u>a</u> sk	r <u>e</u> de f <u>e</u> dt t <u>e</u> si v <u>e</u> rs s <u>e</u> j s <u>t</u> eg r <u>e</u> t p <u>o</u> ser s <u>o</u> re	l <u>i</u> gge t <u>i</u> k v <u>i</u> mpel v <u>i</u> nd v <u>r</u> ikke	f <u>o</u> rt l <u>o</u> v ø <u>st</u> s <u>o</u> ve	r <u>u</u> de l <u>u</u> ft b <u>u</u> gt l <u>u</u> k d <u>u</u> m b <u>u</u> nd t <u>u</u> ng m <u>u</u> nk t <u>r</u> ut	m <u>y</u> nde l <u>y</u> mfe b <u>r</u> ygge	r <u>æ</u> se g <u>r</u> æs s <u>k</u> ære	r <u>ø</u> st s <u>t</u> øvle t <u>ø</u> j l <u>ø</u> g ø <u>r</u> ken	å <u>r</u> e h <u>å</u> rdt

Tabel 2 Eksempler på ord der repræsenterer bogstavernes lyde i standardudtale og i betinget udtale.

Blok 2 A: Bøjning - det betyder forkortelserne

Formålet med blok 2 A er at vise hvilke informationer eleverne får ved et ordbogsopslag, og hvordan disse informationer kan hjælpe eleverne til at rette egne tekster.

Niveau & Opgaver	Fælles Mål, dansk, fremstilling, korrektur		Dansk retskrivning
3.-4. klasse	Færdighedsmål (fase 2)	Vidensmål (fase 2)	Konkrete færdigheder
Opgave 4, 5 og 6	Eleven kan stave med udgangspunkt i ordenes betydningsdele	Eleven har viden om morfemer, ordklasser, lydføleregler og opslagsteknologier	Eleven kender bøjningsendelser og kan betegne dem grammatisk

Tabel 3 er en oversigt over de færdigheder eleverne besidder efter at have udført opgaverne i blok 2 A.

Elevernes kendskab til de grammatiske betegnelser kan med fordel genopfriskes forud for denne og den næste blok. Dette kan gøres ved et besøg på sproget.dk, som har øvelser i grammatiske betegnelser og i de forskellige ordklassers kendetegn.

Vær opmærksom på at der kan være flere korrekte svar til opgave 5, fx kan både ob-, re- og kon- bruges til *servere*.

Blok 2 B: Bøjning - det betyder forkortelserne

Formålet med blok 2 B er at gøre brug af den grammatiske viden som eleverne har fra opgaverne i blok 2 A. De skal bl.a. nu udpege en endelse og koble den til den rigtige tid, hvilket gør dem i stand til selv at konstruere bøjninger i den rigtige tid og i de rigtige tal.

Niveau & Opgaver	Fælles Mål, dansk, fremstilling, korrektur		Dansk retskrivning
5.-6. klasse	Færdighedsmål (fase 2)	Vidensmål (fase 2)	Konkrete færdigheder
Opgave 7, 8 og 9	Eleven kan stave alle almindelige ord sikkert	Eleven har viden om bøjningssystemer og ords oprindelse	Eleven har grammatisk opmærksomhed på hvordan man konstruerer forskellige bøjninger, og hvordan man genkender disse

Tabel 4 er en oversigt over de færdigheder eleverne skal have for at kunne udføre opgaverne i blok 2 B.

I modsætning til blok 2 A skal eleverne her ud fra bøjningsendelser selv vurdere hvilken bøjning der er tale om. I opgave 7 er den ubestemte bøjning i ental desuden fjernet så eleverne er nødt til at se på indholdet af ordet for at beslutte hvilken form der er den korrekte.

Blok 3: Betydningsoplysninger

Formålet med blok 3 er at eleverne danner sig et overblik over de forskellige semantiske og leksikalske kategorier som ord kan inddeles i, og at de dermed får viden om at visse ord kun optræder i specifikke kontekster.

Niveau & Opgaver	Fælles Mål, dansk, fremstilling, fremstilling		Dansk retskrivning
7.-9. klasse	Færdighedsmål (fase 3)	Vidensmål (fase 3)	Konkrete færdigheder
Opgave 10, 11 og 12	Eleven kan fremstille sammenhængende tekster i forskellige genrer og stilarter.	Eleven har viden om varierede udtryksformer målrettet forskellige målgrupper.	Eleverne kan undersøge et ords betydning og bruge de ekstra oplysninger der er ved en del ord i Retskrivningsordbogen

Tabel 5 er en oversigt over de færdigheder eleverne skal have for at kunne udføre opgaverne i blok 3.

I udskolingsfasen skal eleverne være i stand til at genkende og skabe tekster i forskellige genrer ved hjælp af sproglige virkemidler. Derfor skal de kunne vurdere et ords betydning og placere ordet i de rigtige betydningsmæssige og tidssvarende rammer.

Udover Retskrivningsordbogen kan det anbefales at eleverne bruger ordnet.dk, hvor opslagsordenes brug i sætninger ofte er gengivet. Løsninger på fx opgave 8 findes dog kun ved at slå op i Retskrivningsordbogen.

Facitliste udleveres til eleverne når de er færdige med opgaverne så de selv kan rette arkene. Derefter afleveres de til læreren som kan nøjes med at danne sig et overblik over elevens resultater uden at bruge tid på at rette.

Fejl og mangler som måtte være at finde i denne vejledning eller i de andre to hæfter i materialet, vil kunne rettes løbende. Derfor er det vores håb at ingen læser holder sig tilbage med at henvende sig til os med sådanne fund eller med andre nyttige kommentarer til materialet.

Redaktionen kan kontaktes på mail: adm@dsn.dk

Referencer:

Elbro, Carsten. Læsning og læseundervisning. 3. udgave. 2014. Hans Reitzels Forlag.

Mørch, Ida Elisabeth. Korrekt Stavning. 2014. Dansk Sprognævn & Forlaget Dafolo.